

XI

**U SASTAVU JUŽNE
OPERATIVNE GRUPE
DIVIZIJA
PRVE ARMIJE**

NASTUPANJE PREMA SAVI I SLAVONIJI

Jedinice Druge armije, noću 31. marta i 1. aprila, prešle su u protivnapad i neprijatelja prinudile da se povlači prema Brčkom i Doboju. Štab Sedamnaeste divizije imao je zadatak da Šestu istočnobosansku i Petnaestu majevičku brigadu usmjeri da oslobode Bijeljinu. U ponoć, 2. aprila, jedinice Šeste istočnobosanske brigade, pošto se glavnina neprijateljskih snaga izvukla prema Brezovom Polju, potukle su jedan bataljon 12. ustaško-domobranske divizije i majevičke četnike i ušle u grad nedaleko od Drine. Druga krajiška brigada mirovala je u armijskoj rezervi u rejonu Srebrenika, ali je ubrzo pridodata Dvadeset petoj srpskoj diviziji i krenula u borbu da likvidira uporište Bijelu i izbije na drum između Brčkog i Srnice.

U to vrijeme, pod neposrednim rukovodstvom vrhovnog komandanta Josipa Broza Tita, intenzivno vršene su pripreme za proboj sremskog fronta i završne operacije za konačno oslobođenje naše zemlje. U Generalštabu Jugoslovenske armije razrađena je ideja da se izvrši obuhvat, opkoljavanje i uništenje njemačkih jedinica na frontu u Sremu. Za tako složeni poduhvat Prva armija ojačana je sa 5 divizija, a formirane su operativne grupe divizija: Južna operativna i Sremsko-bosutska da nastupaju pravcem Brčko, Županja, Cerna i što prije stignu u rejon Vinkovaca, za leđa neprijateljskim snagama na sremskom frontu, da im presijeku odstupnicu, u času kada ih s čela napadne Sremska grupa divizija i savlada njihovu liniju odbrane. Južnu operativnu grupu sačinjavale su Druga proleterska, Peta krajiška udarna i Sedamnaesta udarna divizija u čijem se sastavu nalazila i Druga krajiška brigada. Ovom grupom neposredno je komandovao Peko Dapčević, komandant Prve armije. Pomenuta grupa divizija prikupljena je u širem rejonu Bijeljine, pripremljena za napad prema Brčkom i Posavini, uz sadejstvo sa jedinicama Druge armije, da osvaja neprijateljske garnizone i uporišta, forsira Savu i produži u Županju i Vinkovce.

Ujutru, 5. aprila 1945, započeo je opšti napad jedinica Druge armije i Južne operativne grupe divizija Prve armije na neprijateljske položaje i utvrđenja na dosta širokom frontu. Druga krajiška udarna brigada nastupala je na krajnjem desnom krilu borbenog rasporeda jedinica Druge armije, energičnim naletom potiskivala neprijatelja, oslobodila Muslimanske i Pavoslavne Rašljane, Pašane i produžila za Bijelu. Drugi bataljon privremeno je zadržan na koti 499 da obezbjeđuje lijevi bok jedinica koje napadaju neprijatelja u Bijeli. Treći i Četvrti bataljon, podržani artiljerijom, smjelo su nastupali u centar neprijateljskog uporišta, osvojili ga poslije dvočasovne žestoke borbe i stigli na desnu obalu Tinja. Drugi bataljon, sa kote 499, sadejstvovao je sa jedinicama Devetnaeste brigade Dvadeset pete divizije u zauzimanju kote 595, Panike, kote 520, s njima izbio u Gornje Hrgove, a izviđačka odjeljenja uputio u Donje Hrgove. Vremena za ozbiljniji predah i nije bilo. Bataljoni su vodili borbu i uporno nastupali prema komunikaciji Brčko - Srnica, zaposjeli je kasno uveče na liniji Jakići, Dubrava, kota 134, Jakovica i kota 164. Borcima je naređeno da iskopaju rovove na dostignutoj liniji i da odbiju eventualni protivnapad protivnika.

Narednog dana komandant Dvadeset pete srpske divizije Rajko Tanasković je zatražio, telefonskim putem od komandanta brigade Milana Zgonjanina, da Druga krajiška izbiye na komunikaciju između Brčkog i Gradačca, u rejon Turića 1 Gornjih Zabara, da taj prostor očisti od četničkih i ustaških jedinica. Prvi bataljon i Četvrti bataljon napali su četnike u Gornjim Žabarima i protjerali prema Obudovcu. Drugi bataljon i Treći bataljon ušli su u Turiće i Blaževo. U Gornjim Žabarima je ubijeno 7, ranjeno 15 i zarobljeno 9 četnika. Na drumu su zarobljena 2 domobrana, 2 ustaše i zaplijenjeno zaprežno vozilo. Zaplijenjeno je dosta oružja i municije. Na pravcu svoga nastupanja, Prvi bataljon i Četvrti bataljon zatvorili su prilaze prema Brčkom, ugroženom od jedinica Pete krajiške udarne divizije, koje su nastupale sa istočne strane, zauzele fabriku špiritusa i više kuća na periferiji. Južni dio grada napadale su jedinice Sedamnaeste udarne, a zapadni jedinice Druge proleterske divizije. Neprijatelj se uporno branio u Brčkom i okolini, znajući da padom grada ostaje nezaštićeno desno krilo i pozadina njegovih jedinica na sremskom frontu. Dok su vođene borbe u Brčkom na prostoru na lijevoj obali Save, nastupale su Šesta lička proleterska i Jedanaesta krajiška udarna divizija, iz sastava Šremsko-bosutske operativne grupe, da što prije ostvare sadejstvo sa Južnom operativnom grupom da zajednički nastupaju i neprijatelju nanose osjetne poraze.

Dok je vođena borba za oslobođenje Brčkog, Druga krajiška brigada još se nalazila pod neposrednom komandom štaba Dvadeset pete srpske divizije na prostoru Gradačac-Ledenica i zatvarala pravac prema Bosanskom i Slavonskom Šamcu. Sa ovog položaja ona je uskoro vraćena u sastav Sedamnaeste divizije. U Brčkom, 11. aprila u 18 časova počelo je prevoženje brigade preko Save u 21 čas ona je upućena prema Rajevom Selu da uspostavi vezu sa jedinicama Pete krajiške divizije, koje su vodile borbu u rejonu Posavskih Podgajaca.

DO SLAVONSKOG BRODA PREKO NAGAZNIH MINA I BROJNIH PREPREKA

Dvanaestog aprila, u zoru Sremska grupa divizija, pod komandom Milutina Poraće, načelnika štaba Prve armije, ojačana Tenkovskom i Inžinjerijskom brigadom, napalaje neprijatelja na cijeloj liniji sremskog fronta, na više mjesta prozira njegovu odbrambenu liniju, nastupala prema Sidu, Tovarniku, Vinkovcima i Vukovaru. Istog dana uveče, jedinice Druge krajiške brigade smijenile su jedinice Prve krajiške udarne brigade na položaju od Suhog Dola preko močvare Ziblo rijeke Save, odmah dobile zadatak da potuku neprijatelja u Desićevoj šumi gona prema sjeverozapadu. Polučasovna borba i juriši u Desićevoj šumi završeni su istjerivanjem neprijateljskih vojnika iz rovova i bunkera, ali je gonjenje isporeno zbog nagaznih mina i mina iznenađenja. One su vješto postavljene da isujete nastupanje jedinica Druge krajiške brigade i nanose ozbiljne gubitke. Da bi se to izbjeglo, štabovi bataljona upozorili su komande četa kakva opasnost reba i da preduzmu odgovarajuće mjere da se minske zamke i polja izbjegavaju, aobilaze i neutrališu. Naime, u paničnom povlačenju neprijatelj nije birao sredstva da se odbrani i umakne. Divizije Južne operativne grupe, bez obzira na žesog otpor protivnika, smjelo su nastupale, ugrožavale bok i leđa njegovoj glavlini koja se užurbano izvlačila iz dubine Srema.

Trinaestog aprila ujutru, bataljoni Druge krajiške stigli su do Marića stanova, kratko odahnuli i produžili prema Županji. Usput su imali nekoliko manjih ikršaja sa neprijateljskim jedinicama i prije podne našli se na domaku grada. Itab brigade naredio je da borci kopaju roveve i naprave zaklone. Po tome se alo zaključiti da se očekuje protivnapad neprijatelja. Istovremeno vršene su temeljne pripreme za napad na neprijateljski garnizon, savlađivanje i gonjenje pro-

tivnika. Čvrsto je održavana veza sa Prvom krajiškom i Petnaestom majevičkom brigadom i usaglašavan plan zajedničkog napada. Po podne se obistinila pretpostavka da neprijatelj neće mirno čekati. Protivnapad je uslijedio poslije žestokog artiljerijskog i minobacačkog bombardovanja. Neprijateljski streljački strojevi dočekivani su žestokom vatrom i primorani da ustuknu. Tek sada su stvoreni povoljni uslovi da se pređe u napad na grad koji su branili bjelogardejci 1. puka Ruskog zaštitnog korpusa, dijelovi 22. njemačke, 3. i 12. ustaško-domobranske divizije, ukupno 3000 vojnika i oficira. Garnizon u Županji napadnut je poslije zalaska sunca i jedinice Druge krajiške, ojačane jednim bataljonom Prve krajiške i jednim bataljonom Petnaeste majevičke brigade, brzo su savladale spoljnu liniju odbrane i ušle u grad. Nijemci, bjelogardejci, ustaše i domobranci pružali su žilav otpor i uzimali. Očigledno su se plašili obuhvata s bokova, opkoljavanja i zarobljavanja, pa su nestali u noći, ostavljajući iza sebe nagazne mine i mine iznenađenja. Svi, ipak, nisu umakli. U borbi je ubijeno 65, ranjeno 115 i zarobljeno 39 neprijateljskih vojnika i oficira. Zaplijenjeno je 37 pušaka, 2 puškomitraljeza, 2 strojnice, 80 minobacačkih granata, 110 ručnih bombi, 4000 metaka, 8 zaprežnih kola, 12 konja i 21 bure nafte. I Druga krajiška imala je izvjesnih gubitaka. Život je izgubilo 17, ranjeno 69 i kontuzovana 4 borca.

U štabu brigade došlo je do kadrovskih promjena. Politički komesar brigade Idriz Čejvan otišao je na dužnost političkog komesara Trideset devete udarne divizije, a na njegovo mjesto je postavljen Milan Makivić. Štab brigade sačinjavali su: Milan Žgonjanin, komandant, Dušan Sovilj, zamjenik komandanta, Milan Makivić, politički komesar, Vlado Bajić, zamjenik političkog komesara, Đuro Poljak, obavještajni oficir, Rade Komlenić, zamjenik obavještajnog oficira i Milka Sinik, referen saniteta.

U brigadu je došlo i oko 200 mladića albanske narodnosti.

Neprijateljske jedinice odstupale su prema Vinkovcima i Babinoj Gredi. Preduzeto je gonjenje da se one sustižu i tuku. Bataljoni Druge krajiške težili su da što prije uđu u Babinu Gredu i usput oslobode Štitare. U međuvremenu oslobođeni su Vinkovci i gonjenje neprijatelja nije prestajalo na širokom frontu napada i nastupanja jedinica Prve armije. Gonjenje se odvijalo u dva osnovna pravca: od Vinkovaca preko Striživojne prema Slavonskom Brodu, zatim od Županje preko Babine Grede, lijevom obalom Save prema Slavonskom Brodu.

Iz Babine Grede, jedinice Druge krajiške brigade usmjerene su na Gundince i Striživojnu, sa zadatkom da likvidiraju pomenuta uporišta, pređu drum i željezničku prugu i produže prema Slavonskom Brodu. Kad je prethodnica Druge krajiške prešla Beravu i našla se na ulazu u Striživojnu, neprijatelj se pribrao i krenuo u protivnapad. Uz podršku artiljerije i minobacača, dobro naoružani Nijemci jurišali su da se oslobode pritiska. Bataljoni su nastojali da se održe na dostignutoj liniji i produže u Striživojnu, ali su ponegdje morali izmicati i izbjegavati ubitačnu vatru. Njihova je situacija olakšana kada su u borbu stupile jedinice Četrdeset druge makedonske udarne divizije i nastavile da suzbijaju protivnapade protivnika. Sada su bataljoni Druge krajiške brigade, na osnovu naređenja štaba divizije, izvršili pokret na prostor istočno od Beravaca da se rasporede na lijevom krilu jedinica Pete krajiške udarne divizije, zapravo dva bataljona na položaj južno od drumu Babina Greda - Beravci i kilometar lijevo do drumu koji iz Sikirevaca vodi za Veliku Kopanicu. Dva bataljona zadržana su u brigadnoj rezervi u Mekotama i Liskovcu. Poslije zauzimanja položaja jedinice su pripremljene za napad na neprijatelja koji se nalazio u rovovima i dobrim zaklonima na desnoj obali kanala Berava. Na desnom krilu uspostavljena je veza sa Prvom jugoslovenskom, a na lijevom sa Petnaestom majevičkom brigadom radi sadejstva i zajedničkog napada na širokom frontu. Borba je počela uveče, na širokom frontu, i neprijatelj se vješto branio, koristeći čistinu ispred kanala i dobro utvrđene položaje. Jedna četa, zahvaljujući umješnosti njene komande

srčanosti boraca, zauzela je dio kanala, u širini 800 metara, ali dalje nije mogla 'bog zastoja ostalih jedinica. Nijemci su to iskoristili, izveli koncentričan protivnapad da jedinice Druge krajiške odbiju od kanala i nisu uspjeli. Na dostignutoj iniji borci su iskopali rovove da se koliko-toliko zaštite od ubitačne vatre sa druge strane kanala. Ubrzo uslijedilo je naređenje da se pasivno ne iščekuje i da se napad ponovi. Zatraženo je da Treći i Četvrti bataljon Druge krajiške, u sadejstvu sa dva bataljona Petnaeste majevičke brigade, pređu kanal i osvoje željezničku stanicu Sikirevci. Ponoćni napad završen je žestokim otporom protivnika i povlačenjem bataljona na polazne položaje. Naredni dan je protekao u manjim čarkama i artiljerijskim dvobojima. U prvi sumrak tri bataljona Druge krajiške smijenila su jedinice Prve jugoslovenske brigade na položaju prema selu Beravcima, ijedan je upućen u divizijsku rezervu u Gundincima. Bataljonima je pridodata pionirska četa da pronalazi i uklanja nagazne mine na pravcu njihovog nastupanja.

Kad je neprijatelj, noću 17. aprila, poslije izvlačenja začelja 22. njemačke divizije, napustio položaje na liniji Striživojna - Jaruge, jedinice Druge krajiške išle su u Beravce, a jedinice Petnaeste majevičke brigade u Jaruge i nastavile ronjenje. Bataljoni Druge krajiške nastupali su pravcem Velika Kopanica, Divojevci, Rasovac, Jasinje, kota 88, Krčevine, Gornja Vrba i težili da se što prije približe Slavanskom Brodu. Na njihovom desnom krilu napredovali su bataljoni seste istočnobosanske brigade, a na lijevom Petnaeste majevičke brigade. Neprijatelj se zaustavio kod Starog Topolja i Oprisavaca i pružio snažan otpor. Neostajala su artiljerijska oruđa da prokrče prolaze kroz dobro utvrđenu neprijateljsku liniju odbrane i minska polja. I teren je bio ravan, potpuno čist i nepolesan za nastupanje. Nešto kasnije formirane su dvije kolone za napad i prodor i dubinu neprijateljskog borbenog rasporeda. Desnu kolonu, kojom je komandovao Dušan Savić, činio je Treći bataljon, a lijevu, pod komandom Nikice Mrde, 3rvi bataljon Druge krajiške brigade. One su prešle, poslije artiljerijske priprene, u napad na pravcu svoga nastupanja i nisu daleko odmakle. Neprijatelj se ranio svim raspoloživim sredstvima i odbio nekoliko juriša. Jedino su borci Prvog bataljona uspjeli likvidirati nekoliko rovova i bunkera, ali su se morali početi uslijed silovitog protivnapada. Pred ponoć Prvi i Treći bataljon, zbog zamo- a boraca i gubitaka, izvučeni su iz borbe, da predahnu, a njihove položaje su preuzeli Drugi i Četvrti bataljon.

Noćni protivnapad neprijatelja i potiskivanje Druge krajiške brigade od Starog Topolja bio je uvod u povlačenje na nove položaje, u Slavanskom Brodu i ikolini. Nijemci su to učinili kad se povukla 7. njemačka divizija »SS« iz doline Josne u rejon Slavanskog Broda i kad njihovih jedinica više nije bilo na desnoj bali Save. Drugi i Četvrti bataljon su preduzeli gonjenje pravcem Vrbovac - Jasinje, kota 92 i Ruščica. Gonjenje su preduzele na svome pravcu nastupanja jedinice Petnaeste majevičke i ostvarivale sadejstvo sa bataljonima Druge krajiške rigade. Nijemci su se donekle sredili pred Ruščicom i pružili snažan otpor. Štatiovi bataljona odlučili su da se pređe u silovit napad i protivnika protjera sa utrđenih položaja. Nijemci nisu dugo izdržali i užurbano su napustili Ruščicu. Drugi bataljon i Četvrti bataljon su uporno nastupali da ih sustignu i razoružaju, vod Gornje Vrbe zaustavljeni su ubitačnom vatrom iz rovova i bunkera. Naime, Jijemci su u ranije izgrađenu odbrambenu liniju zalegli i odlučno se branili. U lovonastaloj situaciji borcima je naređeno da iskopaju rovove i odaberu pogod- ie zaklone i spremni očekuju da spriječe protivnapade neprijatelja. Za to vrijeme Prvi i Treći bataljon sa pozadinskim jedinicama, izvršili su pokret iz Sredaiaca, stigli u Gornju Bebrinu i ostali u brigadnoj rezevi. Zastoj je smetao štabu rigade i preduzimane su mjere da se protivnik savlada. Uporedo vršeni su na- iadi na neprijateljsku liniju odbrane, ali bez znatnijeg uspjeha. Nagazne mine lile su prava napast i teško savladiva prepreka. Bjesomučno je tukla i neprija-

teljska artiljerija i eksplozije granata su preorale položaje bataljona Druge krajiške brigade. Blizu vatrene linije dovedeni su Prvi i Treći bataljon i pripremljeni za uvođenje u borbu. A Drugi bataljon i Četvrti bataljon su izveli tri noćna napada i nisu mogli naprijed. Da bi se neutralisale minske prepreke u polju Pramlje, na njih je natjerano više od 60 svinja i nastale su zaglušujuće eksplozije. Kroz stvorenu brešu krenuli su bombaši i puškomitraljesci, ali su odbijeni vatrom iz bunkera i rovova. Njemačka zaštitnica pružala je ogorčen otpor da sopstvenoj glavnini omogući da se organizovanije povlači i posjeda naredne položaje za odbranu. Neprijatelj je istovremeno ugrožavan od ostalih jedinica Sedamnaeste udarne i Pete krajiške udarne divizije koje su napadale liniju odbrane istočno i sjeveroistočno od Slavonskog Broda.

Uveče, 20. aprila nastaje preokret. Poslije solidne artiljerijske podrške, Druge krajiška i Petnaesta majevička brigada izvode koncentričan napad na Gornju Vrbu, likvidiraju neprijateljsku liniju odbrane i nastavljaju gonjenje. One su ubrzo prešle kanal Glogovica i ušle u istočni dio Slavonskog Broda, čime je počela bitka za oslobođenje grada i nanošenje poraza protivniku. U Slavonski Brod, poslije osvajanja Bukovlja Podvinskog, ušle su i jedinice Pete krajiške udarne divizije i vodile ulične borbe. Nijemci, ustaše i domobrani uzimali su prema centru i zapadnom dijelu grada da se izvuku iz vatrenih kliješta i izbjegnu uništenje. Usput su ostavljali nagazne mine i mine iznenađenja da ubijaju i ranjavaju. Borcima je ukazivano čime se neprijatelj služi i opreznost je pomogala da se zamke izbjegavaju i neutrališu. Jedinice Druge krajiške su stigle, nešto prije ponoći, u centar grada, zapravo u ulicu koja vodi od Podvinja u grad, čime je skršen otpor protivnika. Sa desne obale Save u Slavonski Brod ušli su bataljoni Sedme srpske udarne brigade Dvadeset treće divizije. Na ulicama bilo je dosta ratnog materijala, uništenih motornih i zaprežnih vozila, mrtvih neprijateljskih vojnika, oko 50, a 67 je zarobljeno. Zaplijenjene su znatne količine oružja, municije i odjeće. Jedinice Druge krajiške brigade zadržane su u gradu da prikupljaju i sređuju ratni plijen, da obezbijede nekoliko magacima municije, vojne opreme i odjeće.

U posljednjih deset dana borbi, u nastupanju od Brčkog do Slavonskog Broda, jedinice Druge krajiške brigade su ubile 223, ranile 368 i zarobile 141 neprijateljskog vojnika, podoficira i oficira.

U isto vrijeme život je izgubilo 59 i ranjeno 186 boraca i rukovodilaca. Među palima bili su: Josip Malinovski, politički komesar čete, Božidar Jurišić i Čedomir Beljić, politički delegati vodova. Ranjeni su, pored ostalih, Dušan Sovilj, zamjenik komandanta brigade, Milan Makivić, politički komesar brigade, Đuro Poljak, rukovodilac Obavještajnog odsjeka brigade, Smail Burić i Vojislav Pešić, politički komesar četa, Mihajlo Dragišić, Dragić Janković, Milorad Nedin, zamjenici političkih komesara četa i Nikica Basara, obavještajni oficir Trećeg bataljona, Pero Davidović, komandir čete, zatim politički delegati vodova Jovan Basara, Momir Glišić, Vule Panajotović, Bogdan Begović, Stevan Subotić, Živojin Životić, Milosav Terzić, Vojislav Stanković i Momčilo Dimitrijević, vodnici Stojan Rendić, Vojislav Stevanović, Rafailo Mitrović, Radosav Lukić, Stojko Marić, Njegovan Luković, Vladimirić Cakić, Pero Sabljik i Radoje Nikić, Luka Bilbija, bolničarka Sala Pirić i sekretar štaba brigade Albin Dobrajac.

Ocenjujući minule borbe, štab brigade zaključio je daje moral svih jedinica, iako su bile premorene, bio na zavidnoj visini, da su se istakle u gonjenju i nanošenju udaraca protivniku. Među najhrabrijima bili su Sulejman Alajbegović, Asim Pirić, Lazar Simić, Rade Davidović, Miloje Nedić, Ismet Denjo, Borivoje Potpulić, Vladislav Nerandžić, Sveto Grujičić, Staniša Tomić, Momčilo Mladenović, Tihomir Tomašević, Mladimir Anđelković, Jovan Lekić, Ljubiša Mladenović, Miroljub Gužvić, Dušan Zorić i Mihajlo Milivojević.